

ОБАВЕШТАВАЊЕ У ДИПЛОМАТИЈИ – ИЗАЗОВИ У 21. ВЕКУ

Сажетак

Рад се бави анализом будућности обавештавања, једног од кључних инструмената дипломатије, у ери вештачке интелигенције (AI). Савремена глобална реалност, коју обликују алгоритми, чет ботови, питања сајбер безбедности, социјални инжењеринг, машинерија лажних вести и стратешки усмерена пропаганда, премешта дипломатско-обавештајни рад на поље виртуелног света. У таквом окружењу, обавештавање у дипломатији, у свој рад, све више укључује дигиталне изворе, друштвене мреже, отворене базе података и AI алате и бива суочено са низом изазова. Кључни изазов пред којим се налазе савремене дипломате и стручна јавност јесте како традиционална, тзв. кабинетска дипломатија, може остварити корист из примене савремених информационо-комуникационих технологија, уз сталну потребу за очувањем поверљивости, етичности и правне усклађености. Рад истражује и нове улоге дипломата, које настају посредством вештачке интелигенције, као и њихов утицај на ефикасно дипломатско обавештавање у дигиталном добу.

Кључне речи: дипломатија, обавештавање, сајбер безбедност, међународни односи, дигитална дипломатија, вештачка интелигенција.

1. УВОД

Вештачка интелигенција за неколико минута може да изврши анализу геостратешких жаришта, претрагу медија и друштвених мрежа, мапира кључне теме и обавештајне изворе за даљу

* Ауторка је студенткиња докторских академских студија на Правном факултету Универзитета у Београду. Електронска адреса ауторке: jelenapl@gmail.com.

обраду. Некада су ноте или депеше путовале данима, а данас је потребан један „клик“. Дипломатија, традиционално заснована на принципима поверљивости и заштите канала комуникације, у 21. веку сусреће се са сложеним изазовима: динамичан развој технике и технологије, дигитализација, алгоритамско обликовање јавног мњења, изазови за националну безбедност кроз хибридне и сајбер нападе, кредибилност података и брзина информација. За квалитет овог истраживања обавештајног рада у дипломатији, важно је сагледавање улоге медија, сајбер напада, изражене мултиполарности и међународне праксе. Циљ рада је да сагледа како су се дипломатске активности, са фокусом на обавештавање, прилагодиле новој глобалној стварности. Истраживачки рад се базира на експерименталном и мултидисциплинарном приступу доступним дипломатским дигиталним изворима, литератури и штампима, као и анализи трансформације класичног дипломатског обавештавања у ери дигиталне и техно-дипломатије. Преко 67,9 одсто светске популације користи интернет и ова чињеница директно утиче на геополитичку сцену (Statista 2025). Дигитализација и експанзија *Open-Source Intelligence*-а (Ritu 2023) имплицира да процес обавештавања у дипломатији постаје незаобилазно везан за јавно доступне дигиталне канале, који представљају значајан извор за прикупљање и анализу података, али и највећи ризик од дезинформација и *deep fake*¹ за доношење спољнополитичких одлука. Први део посвећен је историјском развоју дипломатског обавештавања. У другом делу, разматра се концепт дипломатског обавештавања и улога нових технологија из угла усклађености са Бечком конвенцијом. Трећи део фокусира се на растуће изазове које савремено обавештавање поставља пред међународно право и дипломатију, уз сагледавање конкретних примера из дипломатске праксе. На крају, презентована је студија случаја *AI* дипломата и смернице за унапређење безбедне, агилне и етички одговорне дигиталне дипломатске комуникације из перспективе обавештавања.

¹ Креирање видео и фото материјала посредством алата вештачке интелигенције, који делује веома аутентично, злоупотребава нечији лик, глас, идентитет или лажно представља неко дешавање од важности за јавност (UN 2024).

2. ОБАВЕШТАВАЊЕ У ДИПЛОМАТИЈИ – ОД АНТИЧКЕ ГРЧКЕ ДО ДИГИТАЛНЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Од периода Антике, где су обавештајни канали били ограничени на курира, до дигиталне ере, када се обавештавање заснива на комплексним информационо-комуникационим системима, овај процес је напредовао са развојем друштва, технологије и теорија о међународним односима. Установа дипломатског представљања далеко је старија од међународног права и јавља се још у доба источних деспотија, попут Вавилона и Египта, и у том је смислу нераздвојни део историје међународних односа до данашњег дана (Крећа 2020, 277). Историјски трагови у виду амарнских писама сведоче како су фараони међу собом комуницирали, како су се велика царства борила за превласт и како је рана дипломатија функционисала. На једној од ископина пронађен је и натпис: „Биро за преписку фараона“ (Lull 2021). Реч је о историјском запису о значају преписке која спада у домен обавештајног рада у дипломатији. У Римском царству, дипломатија је развила формалније структуре, али концепт обавештавања остао је кључан (Berridge 2004). Током средњег века, на тлу Европе јављају се први институционални облици дипломатије. У италијанском граду-држави Венецији настала је прва стална дипломатска мисија, која је имала задатак да систематски и непрестано прикупља обавештајне податке. Занимљиво је да се у Венецији, средином 16. века јавља *gazeta* – први руком писани билтен, које су професионални писари умножавали и слали племићима у њихове резиденције.² У њима се налазе кратке вести о догађајима на двору и у граду, али без икаквих коментара и жеље да утичу на примаоца (Тодоровић 2020, 45). Мислиоци попут Макијавелија, који је био и дипломата, изнели су став да је прикупљање и манипулисање информацијама не само оправдано, већ и неопходно у борби за одбрану и очување државе. И кинески мислилац Сун Цу (*Sun Tzu*) пише у свом делу „Умеће ратовања“ да се сва ратна вештина темељи на обмани (Tzu 2021, 19). Концепт обавештавања у дипломатији нарочито добија на значају у периоду током Првог и Другог светског рата. Обавештајни рад дипломатских мисија у ратним годинама додатно се продубљује

² Етимологија речи *gazetta* озвучавала је и непоуздане јавне вести (Infelise 2016).

јер се по први пут изједначава са радом обавештајних служби које су обликовале међународне односе. Дипломате су имале важан задатак да информације прикупљају из различитих извора од дипломатских и војних учесника у преговорима, обавештајним и контраобавештајним мисијама, локалних доушника или шпијуна на терену, па све до, на пример, математичара и научника који су помагали у пресретању комуникација и њиховом дешифровању. Чувена је Черчилова (*Winston Churchill*) изјава која сведочи о значају комуникације и брзини реаговања: „Док лаж обиђе свет, истина још облачи панталоне“. У послератним годинама концепт јавне дипломатије цвета, а пример њене интензивне примене је наступио током Хладног рата када су Сједињене Америчке Државе ово виделе као алат да утичу на европско јавно мњење. Тако, доминантан је био метод убеђивања јавности у вредности демократије које су желели да представе као далеко супериорније од совјетске алтернативе. Примера ради, Глас Америке био је емитован у земљама Варшавског пакта како би разбио митове о Западу (*Britannica*, n.d.). Обавештајни рад у дипломатији налази се на тремеји геополитичких, безбедносних и комуникацијских праваца. Како је и сам Хенри Кисинџер (*Henry Kissinger*) сматрао да се „државници увек суочавају с проблемом који се састоји у томе што у време када им је простор за деловање највећи, поседују најмање информација, а када прикупе довољно информација, простор за одлучно деловање обично нестаје” (*Kissinger*, 257). Дигитална револуција и појава интернета креирају нови амбијент за обавештавање. За област обавештавања у дипломатији од суштинске је важности разумевање тзв. технолошког парадокса (*Bremmer* 2025), који доноси застрашујућу фузију технолошке моћи и моћи државе, а као пример се наводи технолошка рањивост Украјине у фебруару 2022. године, када се сусрела са нападом на интернет и комуникационе мреже (*Foreign policy* 2025). Велике технолошке фирме постале су моћни геополитички актери, вршећи облик суверенитета над дигиталним простором (*Bremmer* 2025). Информација је одувек била главна монета дипломатије, од тренутка када су државе почеле међусобно да размењују изасланике, преко формалних дипломатских мисија, па све до данашње дипломатије засноване на употреби информационо-комуникационих технологија, захваљујући којима се, на пример, јављају по први пут виртуелне, дигиталне амбасаде без физичког присуства дипломата (*Gordon*

n.d). По томе је позната Влада Барбадоса која је 2021. године отворила своју прву дигиталну амбасаду у Метаверзуму (*META*),³ кога описују као следећу еволуцију у друштвеној повезаности и наследника мобилног интернета, засновану на блокчејн (*blockchain*) технологији (IBM 2025),⁴ док је 2017. године Данска створила првог дигиталног амбасадора (Grammer 2017) уз нагласак да дипломатија постаје дигитална, уз блиску сарадњу са технолошким компанијама попут Гугла (*Google*), Мајкрософта (*Microsoft*) и Епла (*Apple*). Поново се технолошки гиганти уплићу у сферу дипломатије и потврђују утицај на њен даљи развој. У уводном делу рада под називом „Изазови националне безбедности данас“, аутори износе став да тренутна информациона револуција има специфичне одлике које имају утицај на националну безбедност и спољнополитичко одлучивање (Стевановић и Ђурђевић 2019, 12). „Обавештавање, као једна од најделикатнијих функција дипломатије у пракси, подразумева прикупљање обавештења свим дозвољеним средствима, о условима и развоју догађаја у држави код које се акредитује и подношење извештаја о томе влади која акредитује; док је основни извор контроверзи питање одакле се обавештења прикупљају (Крећа 2020, 286).“

3. ОБАВЕШТАВАЊЕ У ДИПЛОМАТИЈИ: БЕЧКА КОНВЕНЦИЈА КАО ТРАДИЦИОНАЛНИ ПРАВНИ ОКВИР И НОВИ НОРМАТИВНИ ПРАВЦИ ДИГИТАЛНЕ ЕРЕ

На позорници међународног права, Бечка конвенција о дипломатским односима из 1961. године, као основни акт у материји дипломатског права (Крећа 2020, 278), представља најзначајнији документ који регулише односе држава у погледу дипломатских функција, имунитета и привилегија које се приписују дипломатским мисијама, узимајући у обзир и обавештавање. Трагом анализе наведене Конвенције у члану 3. као једна од функција дипломатске мисије, наводи се и „обавештавање, свим дозвољеним

³ Метаверзум, омогућава повезивање са људима са којима нисте на истом месту, стварајући потпуно реалан осећај као да сте на истом месту и да не гледате људе и места у „кутијама“ екрана дигиталних уређаја (META 2025).

⁴ Блокчејн функционише као децентрализовано дистрибуирана база података, са подацима који се чувају на више рачунара, што је чини отпорном на неовлашћене измене (Susnjara & Smalley 2025).

средствима, о условима и развоју догађаја у држави пријема и подношење извештаја о томе влади државе која акредитује“. У стручној литератури издваја се дефиниција: „Обавештавање, као функција дипломатске мисије јесте њена традиционална надлежност“ (Милисављевић 2021, 45). Треба нагласити да се ова функција развијала и превазишла просто преношење података и чињеница, а да је на то утицао развој технике, па су тако данас многи подаци о држави пријема општепознати (број становника, број војника, наоружање, унутрашња организација државе, уговори који су закључени са другим државама), док то раније није био случај. Дигитални прогрес неминовно утиче на дипломатску активност, тако да сама Конвенција, која се сматра „светим писмом“ дипломатског посла, захтева додатна разматрања и прилагођавања имајући у виду савремене технологије и нове канале комуникације, које дипломате данас користе у свакодневном раду. Посебно је важан члан 27. Конвенције којим се гарантује неповредивост дипломатске кореспонденције, осигурава поверљивост и заштита информација, што је кључно за обавештавање у дипломатији. Дигитална ера доноси изазове који премашују оквире саме Конвенције, попут сајбер напада, дезинформација и јавних објава на друштвеним мрежама, захтевајући реинтерпретацију или допуну постојећих норми. У погледу дигиталне дипломатије, Бечка конвенција се суочава са бројним ограничењима. Још 2011. године, британски амбасадор у Бејруту Том Флечер (*Tom Fletcher*), визионарски је говорио о дигиталном цунамију који је видео као прилику за све дипломате, као да и да су на промену света више утицали Марк Закерберг (*Mark Zuckerberg*) и Стив Џобс (*Steve Jobs*), него Џорџ Буш (*George Bush*) и Осама бин Ладен (*Osama bin Laden*) (Fletcher 2011). Имајући у виду да се већина политичких лидера, владиних званичника, новинара, па чак и дипломата у својој комуникацији ослања на употребу друштвених мрежа, нарочито некадашњег Твитера, како је и настао појам *twiplomacy*⁵, садашња друштвена мрежа Икс (*X*), у власништву Елона Маска (*Elon Musk*), постаје примарни извор информација и дезинформација за јавну дипломатију. Друштвене мреже, у претходно поменутој

⁵ Термин *twiplomacy* се односи на употребу некадашње друштвене мреже Твитер од стране државника, дипломата, новинара како би се промовисале и шириле идеје спољне политике њихове земље (Sandre 2012).

јавној дипломатији, постају све значајнији алат за комуникацију са широком јавношћу, пласирању порука и информација које утичу на кредибилитет и имиџ земље у свету. Важна допуна Бечке конвенције може бити позив упућен током Мировног форума у Паризу 2018. године за изградњу поверења и безбедности у сајбер простору. Треба напоменути да овај позив не представља формални правни инструмент, али нуди неопходан нормативни оквир за одговорно понашање актера у сајбер простору, што је од изузетне важности за заштиту дипломатске кореспонденције и комуникације, према члану 27. Конвенције. Реч је о првој великој међународној иницијативи, као визији за регулацију сајбер простора који укључује све релевантне актере: државе, велике приватне компаније и организације цивилног друштва. Оправданост овог виђења темељи се на чињеници да Бечка конвенција није могла да предвиди рапидан развој технолошких достигнућа, дигитализацију медија и обавештајних извора као и савремене сајбер претње. Додатно поткрепљење ове тврдње налази се и у темељној студији „Дигитална правда” Андреја Савина, који доноси најсавременији преглед кључних области правног уређења интернета у Европској унији. Савин у својој студији, у уводном делу разматрајући изазове сајбер простора, наводи да „интернет привлачи и оснажује људе, али је у исти мах подложен контроли и постаје поприште сукобљених интереса” (Savin, 2022, 35). Све то Бечка конвенција нема у свом изворном значењу и тумачењу. Кључни принципи, који ће у наставку бити наведени, упућени са Паришког форума, на практичан начин помажу државама да остваре функцију обавештавања, како се наводи „свим дозвољеним средствима“ (члан 3д) у дигиталној ери. На самом значају позиву даје и чињеница да су му се прикључиле водеће технолошке компаније, као што су Мајкрософт (*Microsoft*), Касперски (*Kaspersky*), Сименс (*Siemens*), Гугл (*Google*), Фејсбук (*Facebook*) и Хуавеј (*Huawei*), а 2021. године и Европска унија и Сједињене Америчке Државе. Међу земљама које подржавају овај позив је и Србија и још 80 земаља у овом тренутку.⁶ Упућени позив, који сваки савремени дипломата мора пажљиво да сагледа, почива на девет кључних принципа: заштита појединаца, инфраструктуре, интернета, као и изборних процеса од недозвољеног мешања страних актера путем злонамерних сајбер активности (пример сарадње Владе Канаде и

⁶ Вид: <https://pariscall.international/en/supporters> (10.10.2025).

компаније Мајкрософт⁷ кроз рад на јачању колективног капацитета за спречавање оваквих напада; интелектуалне својине од крађе злоупотребом ИКТ решења; неширење оружја попут злонамерног софтвера и пракси које имају за циљ да нанесу штету државама или појединцима; обезбеђивање безбедности дигиталних процеса; подршка напорима за одржавање сајбер хигијене, спречавање приватног хаковања и промоција међународних норми. За тумачење и разумевање сајбер простора у домену дигиталне и технолошке дипломатије, важно је сагледати изјаву генералног секретара Уједињених нација Антонија Гутереша (*Antonio Guterres*), из јуна 2024. године, који је нагласио да се пробој у дигиталним технологијама дешава муњевитом брзином, обухватајући све од информационо-комуникационих технологија, рачунарства у облаку, блокчејна и 5G мрежа до квантних технологија. Навео је да је данас достављање информација, вести, знања и образовања могуће једним додиром екрана или кликом миша (UN Office at Geneva.⁸ Некадашња премијерка Естоније, тренутна шефица европске дипломатије, Каја Калас (*Kaja Kallas*) током председавања Саветом безбедности УН на тему сајбер безбедности истакла је да се „међународно право и Повеља УН у целости морају примењивати и на сајбер простор у борби против ширења сајбер ратовања“ (Kallas 2023). Калас је једном приликом и нагласила да дебата не треба да буде о технологији, већ о томе како се сајбер простор може користити, цитирајући чувеног основача Епл-а (*Apple*), Стива Џобса: „Технологија није ништа. Важно је да имате веру у људе, да су они у основи добри и паметни, и ако им дате алате, урадиће дивне ствари са њима“, уз напомену да постоји тамна страна убрзане дигитализације (Kallas 2021). У неке од њих убраја деловање злонамерних актера да сеју хаос, где је посебно нагласила значај нормативног оквира за одговорно понашање држава у сајбер простору око кога су се усагласиле све државе чланице УН који почива на 11 необавезујућих норми (UN 2022).

На националном плану, да би се прецизирао обавештајни рад у дипломатији, неопходно је кренути од самог Закона о

⁷ За пример сарадње владе, цивилног друштва и индустрије на сузбијању мешања у изборе и истицање важности безбедног сајбер простора, вид: Smith, Donfried & LeBlanc n.d.

⁸ О дебати Савета безбедности УН на високом нивоу, на тему „Одржавање међународног мира и безбедности“, вид: UN Office at Geneva 2024.

спољним пословима Републике Србије који прецизно дефинише послове МСП-а, а у члану 5. наводи се врло прецизно и опис посла дипломатског особља – од анализе међународног положаја земље, предвиђања глобалних и регионалних појава, прикупљања и анализе информација страних медија који се односе са Републику Србију, па све до заштите система информатичких, телекомуникационих, курирских и других веза са дипломатско-конзуларним представништвима и другим информационим системима, као и заштите имовине, опреме и поверљивих податка (ЗОСПРС, чл. 5).

За дипломатске кругове, нарочито је био важан сусрет двојице председника Народне Републике Кине и Руске Федерације током зимских Олимпијских игара у Пекингу. Сусрет је формализован Заједничком изјавом од 4. фебруара 2022. године, којом се између осталог промовише концепт „дигиталног суверенитета“, који подразумева строгу контролу интернета и ограничавање слободног протока информација, али и сарадњу у домену вештачке интелигенције (Ministry of Foreign Affairs of People’s Republic of China 2022).

4. ОБАВЕШТАВАЊЕ У ДИГИТАНОЈ ДИПЛОМАТИЈИ – ДИПЛОМАТСКИ АГЕНТИ НОВОГ ДОБА

Принцип савременог комуникационог доба је да оно што није објављено на друштвеним мрежама није се ни десило. Ово је препознато и у дипломатским круговима. У дипломатији се поставља питање из угла обавештавања – шта се крије иза низа постова на друштвеним мрежама, какву дипломатску поруку крију шетње дипломата, насмејана руковања, потписивање споразума, обилазак важних пројеката у земљи пријема? Особа задужена за дипломатско обавештавање мора да влада вештинама анализе ових комуникационих формата у дипломатији. За потребе истраживачког рада коришћено је више метода мониторинга и анализе доступних база података о броју доступних дипломатских представништва у свету, као и утврђивање постојања налога на друштвеним мрежама. У те сврхе коришћени су подаци доступни на сајтовима попут *Blue Book* (Плава књига),⁹ Службе УН за протокол и везу,¹⁰ *Lowy*

⁹ <https://bluebook.unmeetings.org/> (10.10.2025).

¹⁰ <https://www.un.org/dgacm/en/content/protocol> (10.10.2025).

Института,¹¹ и *Embassy Page*¹² који прате глобалну дипломатску мрежу. Занимљиво је да ови сајтови дају различите податке што за дубљи истраживачки рад представља прави изазов с обзиром да по званичним подацима не постоји стално ажурирана, валидна база података о свеукупном статусу дипломатских мисија у свету (у погледу броја, седишта, представника, *web* презентације и слично). Међу земље са највећим бројем дипломатских мисија (број амбасада и конзулата) спадају Кина која има највећи број дипломатских мисија (274), САД 271, Турска 252, Јапан 251, Француска 249, Русија 230, Уједињено Краљевство 225, Немачка 217, Италија 206, Бразил 205 (Lowy Institute 2025).

Вирус КОВИД-19 је увео нека нова правила у игру када је у питању свакодневно функционисање дипломатије од састанака путем видео линка, до апсолутног укидања физичког контакта и ослањање искључиво на *online* изворе инфоација. Како су званични састанци лицем у лице, у том тренутку, били немогући, примат преузимају виртуелни састанци путем апликације Зум (*Zoom*), а комплетна дипломатска активност сели се у дигиталне оквири. Тада је и настао термин „*Zoom*“ дипломатија, а овај вид одржавања састанака постао је свакодневица у дипломатским круговима и међународним организацијама, о чему сведочи и текст у часопису Гардијан (*Gardian*) „Збогом билатералним преговорима – УН ће прихватити Зум (*Zoom*) дипломатију“, у коме аутор, дипломатски уредник Патрик Винтур (*Patric Wintour*), наводи да је 75. Генерална скупштина заправо вежба глобалне повезаности у удаљеној „зум“ дипломатији. За дипломате је важно да изађу из традиционалних оквира и прате актуелна дешавања. У дозвољена средства прикупљања обавештавања у савременом дипломатском окружењу подразумевају се званични састанци са представницима извршне власти земље пријема, доступни подаци у средствима јавног информисања, званичним веб сајтовима релевантних институција, невладиних организација које су од интереса за обавештајни рад, друштвене мреже или подкасти. У многим регионима и земљама, где није доступан слободан и лак приступ веродостојним, непристрасним информацијама, своје услуге нуде бројни међународни емитери, на пример ББЦ (*BBC*), Дојчевеле (*DW*), Јуроњус (*Euronews*) или Франс

¹¹ <https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org/> (10.10.2025).

¹² <https://www.embassypages.com/> (10.10.2025).

24 (*France 24*) (Burak, 2021). Почевши од ”Твиломатије” засноване на некадашњој платформи Твитер (*Twitter*), дошли смо до широко распрострањене употребе свих комуникационих платформи, па тако данас имамо Инстаграм (*Instagram*), Тик-Ток (*Tik-Tok*) и Телеграм (*Telegram*) дипломатију. Из угла обавештавања у дипломатским круговима, некада друштвена мрежа Твитер (*Twitter*) током кампање 2008. године оптуживана је за фаворизовање кандидата Барака Обаме (*Barack Obama*), док је те оптужбе у новије време доживео садашњи Х поводом новоизабраног председника САД-а Доналда Трампа (*Donald Trump*). Фејсбук, садашња МЕТА (МЕТА), је током кампање Брегзит (*Brexit*) оптужен да је утицао на исход референдума. У овоме дипломате виде простор да у реалном времену прикупе велики број јавно доступних информација за обавештајне извештаје. За стручне кругове отвара се низ питања. Да ли су данашње дипломате дигитално и технолошки писмене? Умеју ли да препознају „загађене” информације, нетачне, пропагандне, сензационалистичке, које погодују ерозији истине у јавном простору? Да ли ће „Zoom” дипломатија заменити неприкосновеност дипломатског контакта лицем у лице? Друштвени медији у 21. веку постају „примарни канал комуникације са грађанима, баш као што је то 60-тих била телевизија” (Vajdijanatan 2018) и оне су те које укрштају социолошке, феноменолошке, економске, комерцијалне и политичке светове. На преговорима између Русије и Украјине, одржаним у мају 2025. године, у Истанбулу, руска агенција ТАС (*TASS 2025*) пренела је информацију Кремља да је председник Владимир Путин информисан о току преговора путем интернета и да постоје стални извештаји. Како би се разумео контекст питања безбедности, анализиран је говор председника Руске Федерације, на Минхенској конференцији о питањима политичке безбедности, где је указао на принцип безбедности изражен базичним принципом: „безбедност појединца – безбедност свих“, као и да треба „инсистирати на томе да међународно право има универзални карактер, како у разумевању, тако и у примени“ (Putin, 2016, 32). У новом контексту схватања дипломатског обавештавања намеће се и дилема – како на адекватан начин обезбедити неопходну тајност, заштиту и кредибилитет информација у модерном технолошком окружењу. Ту на сцену ступа важност криптографије својствене новим технологијама у циљу обезбеђења безбедног протока информација у дипломатско-обавештајним каналима. Познати

српски математичар и академик Михаило Петровић Алас био је главни криптограф српске и југословенске војске, који је сматрао да је потребно веома често мењати методе шифровања које су у оперативној употреби због потпуне заштите. Шифарски систем „Три картона“ као криптографски метод, развио је такође Петровић у Женеви 1917. године, а поред војске, користила га је и српска дипломатија у Првом и Другом светском рату, као изузетно важан на пољу сигурности и заштите поверљивих података. Управо је пример споја дипломатије, математике и криптографије смерница за даљи развој обавештајних канала у дипломатији, нарочито у ери кодова и алгоритама. У књизи „Дипломатија за дудуке“, аутор Ђорђе Лукић наводи да је дипломатија можда последња ренесансна професија, која захтева готово универзална знања, а уз то додаје да су упућеност у савремене технологије и рачунарска писменост обавезни“ (Лукић 2020, 34). Дипломатија је данас врло пријемчива за догматизам, од претпоставке о потенцијалном подривању међународне безбедности кибернетским саботажама кроз тзв. сајбер ратове, пласирањем дезинформација до мешања у унутрашња питања од националног интереса и нарушавања националне безбедности. Обавештавање је основ одређивања оквира спољнополитичког деловања, спровођења спољнополитичких циљева, умећа преговарања и организовања дипломатске службе. Дипломата, кроз призму обавештавања и вршења свог позива много је више од протокола, вршиоца дужности, функције, префикса „каријерни“. Добар дипломата је у најмању руку филозоф, истанчане мудрости, бритког ума и дисциплинованог говорног апарата, добар слушалац и познавалац историјске грађе, али и дигиталних алата. Као примери анализе узети су обзир телефонски разговори, објаве највиших званичника на друштвеним мрежама, на релацији Москва-Вашингтон, Вашингтон-Кијев и показано је да је дипломатија постала ствар реалног времена, уз то и глобално „конзумирана“. Још један од изазова са којим се дипломатија сусреће су водеће силе света попут Кине и САД-а чије технолошке компаније предњаче у развоју вештачке интелигенције чиме постају важни играчи. Друштвене мреже које су у власништву компанија које долазе из ових земаља нису само алати за комуникацију, већ и важна средства за прикупљање, обраду, манипулацију подацима и њихову употребу у циљу остварења националних циљева. На пример, у Руској Федерацији је на снази забрана коришћења друштвених мрежа попут Фејсбука, Инстаграма, Јутјуба (*Youtube*)

од марта 2022. године, које су означене као екстремистичке организације и против њих је покренут поступак, како је наведено у званичном саопштењу Кремља, „због незаконитог позива на насиље над грађанима Руске Федерације“ (Kim 2022). Компанија МЕТА је током 2024. године одговорила тако што је забранила руске медије на својим платформама под окриљем „страног мешања“ кроз коришћење обмалујућих тактика за спровођење својих тајних операција (Reuters 2024). САД су у више наврата разматрале забрану коришћења кинеске друштвене мреже Тик Ток (*Tik-Tok*) због ризика од злоупотребе података корисника. Овим поводом огласила се и Бела Кућа поводом последњег одлагања спровођења закона на овој платформи којим се штите грађани Америке од апликација које контролишу друге државе (*The White House* 2025). Зашто је ово за дипломате важно? Уколико је у некој земљи на снази забрана одређеног канала комуникације, а дипломатско-конзуларно представништво отвори налог на истом и примени у својим свакодневним активностима, питање је колико ће се то позитивно гледати и да ли ће подлећи одређеним реакцијама земље пријема. Зато је јачање свести о њиховој употреби и потенцијалним ризицима за дипломатски посао неопходан када се планира обука и оспособљавање дипломатског кадра јер су оне све важнији извор за прикупљање обавештења.

5. СТУДИЈА СЛУЧАЈА – ДА ЛИ МОЖЕМО ДА ОЧЕКУЈЕМО *AI* ДИПЛОМАТЕ 2030. ГОДИНЕ?

За креирање наведене студије случаја, коришћен је *AI* алат *Chat GPT*, где је постављен низ упита, те покренута дискусија на наведену тему. Написан је задатак (*prompt*) где једна држава у 2030. години ангажује вештачку интелигенцију на пословима обавештавања у дипломатији. На питање да ли у свету постоји прототип дигиталног дипломате, уследио је одговор да постоји, али не у форми аутономног човека амбасадора, који самостално доноси политичке одлуке. Као један од примера система за подршку у одлучивању *DiploFoundation* навео је *AI* алате (*Diplo* 2025). На основу анализе доступних података, указао је да су хрватске дипломате прве експериментисале на овом пољу и креирале *AI* агента који им је помогао у аутоматизацији рутинских послова,

попут прегледа вести, припреме кратких извештаја за амбасадоре и пружања административних одговора заинтересованој јавности.

Одговор наведеног алата на главно питање, да ли ће се појавити самостални дигитални дипломата, био је да у будућности примена вештачке интелигенције може бити интегрисана у све сегменте друштвеног и међународног живота, и да у том светлу може да замисли сценарио у коме држава Х ангажује „AI дипломату“. Био би то дигитални ентитет заснован на моделима машинског учења и великим језичким моделима, и да би у складу с тим, будући AI дипломата могао да анализира велике количине података у реалном времену, од медијских извештаја и политичких изјава до социјалне атмосфере и економских показатеља, како би унапред идентификовао дипломатске ризике и прилике. На први поглед звучи охрабрујуће и даје слику потенцијала за раст и развој саме професије, али с друге стране покреће низ дилема. Како се константно ради на унапређењу алгоритма предикције и како је машинско учење подложно свакодневним променама наведеног алата, јасно је да вештачка интелигенција има моћ да креира дневне извештаје за Министарство спољних послова, предлаже одговоре на свакодневне важне догађаје и да чак учествује у симулираним преговорима у виртуелним окружењима пре доношења одлуке на политичком нивоу. На крају се долази до закључка да код употребе вештачке интелигенције у дипломатске сврхе, постоји читав низ етичких и правних питања. Да ли AI дипломата сме да има приступ поверљивим информацијама? Ко сноси одговорност уколико AI предлог доведе до дипломатске ескалације? Да ли такав ентитет може имати дипломатски имунитет? Све ово су теме и правци за размишљање и развој нових правних и међународних оквира за квалитетно обављање дипломатског позива. Спроведена студија случаја, има за циљ да укаже на неопходност новог усмерења међународног права који би регулисао статус и деловање „нељудских“ представника у процени ризика које са собом носи неминовна употреба ових алата. Овај сценарио отвара простор за шире истраживање облика дипломатије у којој ће људи и вештачка интелигенција радити раме уз раме. За крај остаје питање да ли ће дипломатија у 21. веку бити више интегрисани процес у пажљиво креираном клауду, него вештина преговарања на *tête-à-tête* састанцима, у ходницима, кабинетима и на званичним пријемима?

6. ЗАКЉУЧАК

Истраживање у раду је показало да је функција обавештавања у дипломатији у 21. веку доживела суштинску трансформацију услед снажног утицаја развоја информационо-комуникационих технологија (ИКТ), вештачке интелигенције и, неминовно, друштвених мрежа. Док се традиционална дипломатија некада ослањала искључиво на класичне изворе, попут штампе, званичних извештаје влада, разговоре и *tête-à-tête* састанке, савремене дипломате свој обавештајни рад, уз све наведено, допуњују и изворима из дигиталног окружења. Без сумње, дигитална револуција је са собом донела и бројне изазове, попут сајбер безбедности, *fake news* кампања и социјалног инжењеринга, али и низ олакшица и потенцијала за развој и јачање обавештавања у дипломатији. Истовремено је омогућила бржи приступ информацијама и доступније и транспарентне изворе, аутоматизацију анализе прикупљених информација и формирање финалног извештаја. Вештачка интелигенција има изузетан потенцијал да постане десна рука добро обучених дипломата. Отуда се у раду закључује да будућност успешне дипломатије и њеног обавештајног рада не лежи у отпорима ка дигитализацији, већ у смисленој и стратешкој адаптацији на убрзани технолошки развој. Неопходно је, у складу са закључцима донетим на основу анализе дипломатског кора широм света, редифинисати профиле дипломата и увести обуку из области дигиталне писмености, дигиталних комуникација, сајбер безбедности и етичке примене *AI*. То подразумева и активни приступ креирању нових протокола у обавештајном раду дипломата и навигације за дигитално окружење дипломатске службе, како би се у потпуности искористили потенцијали ИКТ-а, уз нужно очување највиших стандарда поверљивости, етичности и правне усклађености у обавештавању, који су темељ међународне дипломатије.

ЛИТЕРАТУРА

Infelise, Mario. 2016. "The History of a word: Gazzetta/Gazette". In J. Raymond & N. Moxham (eds.), *News Network in Early Modern Europe* (pp. 243–260). Leiden Boston: Brill.

Вајдијанатан, Сива. 2022. *Антидруштвене мреже*. Београд: Клио.

- Кисинџер, Хенри. 2011. *Дипломатија*. Београд: Клуб Плус.
- Крећа, Миленко. 2020. *Међународно право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Лукић, Ђорђе. 2020. *Дипломатија за дудуке*. Београд: Албатрос плус.
- Милисављевић, Бојан. 2020. *Дипломатско и конзуларно право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Путин, Владимир. 2016. *Речи које су промениле свет*. Београд: Рустика.
- Савин, Андреј. 2022. *Студија Дигитална правда*. Београд: Клио медија
- Стевановић, Милан и Ђорђевић, Драган. 2019. *Изазови националне безбедности данас*. Београд: Академија за националну безбедност.
- Сун, Цу. 2021. *Умеће ратовања*. Београд: Укронија.
- Тодоровић, Ана. 2020. *Медијске индустрије*. Београд: Клио.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

- Berridge, Geoff. 2004. "The Origins of the Diplomatic Corps: Rome to Constantinople." <https://www.diplomacy.edu/resource/the-origins-of-the-diplomatic-corps-rome-to-constantinople/> (16.10.2025.)
- Bremmer, Ian. 2025. "The Technopolar Paradox – The Frightening Fusion of Tech Power and State Power." <https://www.foreignaffairs.com/united-states/technopolar-paradox-ian-bremmer-fusion-tech-state-power> (1.6.2025).
- Britannica. n.d. "Public Diplomacy". <https://www.britannica.com/topic/public-diplomacy> (3.6.2025.)
- Diplo. 2025. "DiploAI Tools." <https://www.diplomacy.edu/diplo-ai-tools/> (10.10.2025)
- Fletcher, Tom. 2011. "Twiplomacy – Riding the Digital Tiger." <https://www.gov.uk/government/news/twiplomacy-riding-the-digital-tiger> (10.10.2025.)
- Gill, Ritu. 2023. "What is Open-Source Intelligence?" <https://www.sans.org/blog/what-is-open-source-intelligence> (10.10.2025.)

Grammer, Robbie. 2017. "Denmark Creates the World's First Ever Digital Ambassador – Diplomacy goes digital." <https://foreignpolicy.com/2017/01/27/denmark-creates-the-worlds-first-ever-digital-ambassador-technology-europe-diplomacy/> (6.6.2025.)

<https://bluebook.unmeetings.org/> (10.10.2025.)

<https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org/> (10.10.2025.)

<https://pariscall.international/en/supporters> (10.10.2025.)

<https://www.embassypages.com/> (10.10.2025.)

<https://www.un.org/dgacm/en/content/protocol> (10.10.2025.)

Kallas, Kaya. 2021. "Statement by Estonian Prime Minister Kaja Kallas at UN Security Council VTC Open Debate on Cybersecurity." <https://un.mfa.ee/statement-by-estonian-prime-minister-kaja-kallas-at-un-security-council-vtc-open-debate-on-cybersecurity/> (10.10.2025.)

Kallas, Kaya. 2023. "Kaja Kallas says Ukraine is giving the free world a masterclass on cyber-defence." <https://www.economist.com/by-invitation/2023/04/17/kaja-kallas-says-ukraine-is-giving-the-free-world-a-masterclass-on-cyber-defence> (10.10.2025.)

Kim, Lisa. 2022. "Russia Opens Criminal Case Against Meta And Seeks To Designate It An Extremist Organization." <https://www.forbes.com/sites/lisakim/2022/03/11/russia-opens-criminal-case-against-meta-and-seeks-to-designate-it-an-extremist-organization/?sh=10dcbd173907> (10.10.2025.)

Lowy Institute. 2025. "Global Diplomacy Index." <https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org/> (10.10.2025.)

Lull, José. 2021. "These pharaohs' private letters expose how politics worked 3,300 years ago." <https://www.nationalgeographic.com/history/history-magazine/article/pharaohs-amarna-letters-expose-politics-3300-years-ago> (2.5.2025.)

Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China. 2022. "President Xi Jinping Held Talks with Russian President Vladimir Putin." https://www.mfa.gov.cn/mfa_eng/zy/jj/bj2022/yswj/202406/t20240605_11377361.html (10.10.2025)

Reuters. 2024. "META bans Russian state media for foreign interference."

<https://www.reuters.com/business/media-telecom/meta-bans-rt-other-russian-state-media-networks-2024-09-17/> (10.10.2025.)

Sandre, Andreas. 2012. "Twiplomacy Is Bringing Diplomacy Back to Relevancy." <https://www.diplomacy.edu/blog/twiplomacy-bringing-diplomacy-back-relevancy/> (10.10.2025.)

Smith, Brad, Donfried, Karen & LeBlanc, Dominic. n.d. "Multi-Stakeholder insights: A compendium on countering election interference." <https://www.canada.ca/en/democratic-institutions/services/paris-call-trust-security-cyberspace/multistakeholder-insights-compendium-countering-election-interference.html> (10.10.2025.)

Smith, Gordon. n.d. The Challenge of Virtual Diplomacy. https://www.usip.org/sites/default/files/challenge_virtual_diplomacy_vdi.pdf (16.10.2025)

Statista. 2025. "Number of internet and social media users worldwide as of October 2025." https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/?38904d50_page=5&769ca0dd_page=3&8b09db95_page=12&c2f6250b_page=2&e055dd2d_page=24&e22a903e_page=6 (12.10.2025.)

IBM. 2025. Susnjara, Stephanie & Smalley, Ian. 2025. "What is blockchain?." <https://www.ibm.com/think/topics/blockchain> (14.10.2025.)

The White House. 2025. "Extending the TikTok Enforcement Delay." <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/extending-the-tiktok-enforcement-delay/> (10.10.2025.)

UN. 2022. "The UN norms of responsible state behaviour in cyberspace Guidance on implementation for Member States of ASEAN." <https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2022/03/The-UN-norms-of-responsible-state-behaviour-in-cyberspace.pdf> (10.10.2025.)

UN. 2024. "Global AI summit tackles misinformation and deepfakes with a little 'bot' of help." <https://news.un.org/en/story/2024/05/1150526> (10.10.2025.)

UN Office at Geneva 2024. "https://www.ungeneva.org/en/news-media/news/2024/06/94602/un-chief-warns-cyber-mercenaries-amid-spike-weaponising-digital-tools" (6.11.2025.)

META. 2025. "What is the Metaverse". <https://www.meta.com/en-gb/metaverse/what-is-the-metaverse/?srsltid=AfmBOosKJcetYY6cUljXxb5lS26gwLwJZtyZwm-A7DeH9E9yxv48lza> (12.6.2025.)

ИЗВОРИ ПРАВА

Бечка конвенција о дипломатским односима, Службени лист СФРЈ, 2/1964.

Закон о спољним пословима (ЗОСП 2025), *Службени гласник РС*, 116/2007, 126/2007, 44/2009.

Закон о спољним пословима Републике Србије (ЗОСПРС), *Службени гласник РС*, 27/2018, 10/2019.

Jelena Tucaković

DIPLOMATIC REPORTING IN DIPLOMACY - CHALLENGES IN THE 21ST CENTURY

Resume

The paper analyzes the future of diplomatic reporting, one of the key instruments of diplomacy, in the era of Artificial Intelligence (AI). The contemporary global reality, shaped by algorithms, chatbots, cybersecurity issues, social engineering, the machinery of fake news, and strategically directed propaganda, is shifting diplomatic intelligence work to the virtual sphere. In such an environment, reporting in diplomacy increasingly incorporates digital sources, social media, open databases, and AI tools into its work, and is confronted with a series of challenges. The key challenge facing contemporary diplomats and the professional public is how traditional, so-called cabinet diplomacy, can benefit from the application of modern Information and Communication Technologies (ICT), while maintaining a constant need for confidentiality, ethics, and legal compliance. The paper also explores the new roles of diplomats that are emerging through the use of artificial intelligence, as well as their impact on efficient diplomatic reporting in the digital age.

Keywords: diplomacy, diplomatic reporting, cybersecurity, international relations, digital diplomacy, artificial intelligence